

چگونه توانستم به دانش آموز، تینا نادری در مقطع پیش دبستانی برای رفع مشکل اختلال گفتاری تلفظ کمک کنم؟

زهرا سادات خلیلی حسین آبادی^۱، حیدر ذبحی^۲

^۱ کارشناس ارشد ریاضی کاربردی

^۲ استاد دانشگاه فرهنگیان استان اصفهان

چکیده

گفتار یکی از نیازهای اولیه برای هر فردی به منظور برقراری ارتباط و تعاملات اجتماعی در جامعه می باشد. اختلالات گفتاری می تواند بر خیلی از جنبه های زندگی روزمره از جمله تحصیل، شغل و تعامل تأثیر بگذارد. از آنجا که کودکان حساستر هستند و بیشتر در معرض بعد روانی اختلال هستند این اقدام پژوهی به بررسی اختلال گفتاری تلفظ در دانش آموزی به نام تینا نادری در مقطع پیش دبستانی پرداخته است. اختلال تلفظ اختلالی است که کودک در گفتار صدایی را جایگزین صدای دیگر می کند یا صدایی را اضافه می گوید و یا صدایی را حذف می کند و در این صورت آنچه که شنونده از گفتار فرد دچار اختلال می شنود، خیلی متوجه نمی شود. باید اینگونه کودکان تحت درمان درست و اصولی قرار گیرند. اختلالات تلفظ می توانند اثر ماندگاری بر شخصیت کودک داشته باشند. آثاری مانند کاهش اعتماد به نفس و کم رویی فقط بخشی از این مشکلات هستند. که ما سعی کردیم به این بعد روانی دانش آموز نیز توجه کنیم و آن را نیز تا حدودی رفع کنیم. کودکانی که مشکلات گفتاری و زبانی دارند اغلب به کمک بیشتر و آموزش ویژه نیاز دارند. در این اقدام پژوهی سعی شد که مستقیماً با دانش آموز و مادرش هم در زمینه حمایت روانی و هم حمایت آموزشی کمک لازم را داشته باشیم. دانش آموزانی که دارای مشکل مشابه تینا نادری هستند در مقاطع بالای تحصیلی قطعاً دچار مشکلات خیلی بدی در زمینه ی ارتباط با دوستان و هم در زمینه ی خواندن و نوشتن، درک مفاهیم لغات جدید، اشتباه متوجه شدن حروف در دیکته نویسی و غیره خواهند شد. پس باید با اقداماتی از این دست به چنین کودکان و دانش آموزان کمک شود تا از عواقب بعدی که در انتظار آنهاست جلوگیری شود. ما در این پژوهش از طریق راهکارهای عملی سعی کردیم تا موارد مفیدی را متذکر شویم باشد که برای دیگران مورد فایده قرار گیرد. مشکلات گفتاری تلفظ را باید خیلی تخصصی روی دانش آموزان پیاده کرد و بدون علم و دانش در این زمینه

مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی

Online ISSN: ۲۴۷۶-۴۴۷۷

Print ISSN: ۲۵۳۸-۲۰۷۱

www.irijournals.com

دوره ۱۰، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳

صفحات ۵۴۸-۵۶۲

ممکن است اثرات سوء روی بچه ها بگذارد. و در صورتی که میخواهید این اقدامات را به عنوان معلم روی موردی پیاده کنید لطفا تحت نظر یک مشاور درمانی خبره انجام دهید.

واژه‌های کلیدی: اقدام پژوهی، دانش آموز، عدم اعتماد به نفس، اختلال تلفظ

مقدمه

و قُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا

یکی از بزرگترین نعمت‌های خداوند به انسان نعمت زبان است که به وسیله‌ی آن سخن می‌گوید. عواملی که بر تولید صحیح صداها اثر می‌گذارند دو دسته هستند: دسته‌ی اول عوامل مربوط به توانایی‌های شنیداری، حرکتی و حافظه‌ای کودک و دسته‌ی دوم عوامل مربوط به ویژگی‌های واج‌شناختی کلمات و عباراتی است که کودک تلاش می‌کند، آنها را تولید کند (ظریفیان، ۱۳۹۸).

اختلال گفتار و زبان نقصی است که به موجب آن فرد نمی‌تواند واژگان مناسب را به راحتی انتخاب کند و جملاتی با معنی را بیان کند. همچنین بیمار به سهولت متوجه گفته‌های دیگران نمی‌شود. تلفظ یا تولید گفتار وجهی از گفتار می‌باشد که رشد طبیعی آن وابسته به سیستم عصبی سالم، حواس طبیعی، وجود محرک‌های محیطی و انگیزه‌ی مناسب جهت ایجاد گفتار است.

مشکلات تلفظ حروف در کودکان شامل مشکل تلفظ حرف ر حرف س و... می‌باشد. بسیاری از کودکان در طول یادگیری واژگان و کلمات جدید ممکن است مشکلات تلفظی نیز داشته باشند. ممکن است فرزند شما در زمانی "بستنی" را "بتتنی" تلفظ کند. این مشکلات تلفظ از یک سن به بعد، برای کودک دیگر طبیعی نیست و اگر درمان نشود، به شدت بر روی اعتماد به نفس کودک تأثیر منفی می‌گذارد.

یکی از معیارهایی که شما می‌توانید سن درست حرف زدن کودک را تشخیص بدهید هم سن و سالانش است. اگر اغلب دوستان هم سن او، آن صدای مورد نظر را درست تلفظ می‌کنند در این صورت نیاز است که حتماً با یک درمانگر مشورت کنید.

والدین و معلمان مهم‌ترین مراقبان کودک در سال‌های اولیه تحصیل و یادگیری هستند. کودکان زبان را با گوش دادن به صحبت دیگران و تمرین یاد می‌گیرند.

گفتار درمانی علاوه بر بهبود وضعیت صدا، نشانه‌های اضطراب و افسردگی بیماران را تا حد قابل توجهی کاهش می‌دهد. گفتار درمانی با ارتقاء کیفیت صدای بیمار، باعث گسترده شدن تعاملات اجتماعی، عاطفی و کارکرد روانشناختی بیماران پس از عبور از عوارض صدای معیوب را بهبود می‌دهد (ستوا، ۱۳۹۹).

مهارت‌های زبانی و مغزی کودکان اگر کلمات مختلفی را بشنوند، قوی‌تر می‌شوند. والدین می‌توانند به طرق مختلف از جمله موارد زیر به کودک خود کمک کنند تا یاد بگیرند:

- پاسخ به اولین صداها، غرغرها و حرکاتی که کودک ایجاد می‌کند
- تکرار آنچه کودک می‌گوید و افزودن به آن
- صحبت درباره چیزهایی که کودک می‌بیند
- سوال کردن و گوش دادن به پاسخ‌ها
- نگاه کردن به کتاب یا مطالعه‌ی آن
- قصه گفتن
- آواز خواندن.

این کارها می‌تواند هم در هنگام بازی و هم در طول برنامه‌های روزمره اتفاق بیفتد.

اختلال تلفظ

این اختلال بسیار شایع است و هر کسی می تواند آن را تشخیص دهد. متخصص گفتار درمانی باید اطمینان حاصل کند که اختلال تلفظ با انواع اختلال گفتاری یا مشکلات گفتاری ناشی از ناشنوایی اشتباه گرفته نشود.

متخصص گفتار درمانی همچنین بایستی بین نوع اختلال تلفظ تمایز قایل شود. شایع ترین نوع این اختلال لیسپ دندانی یا بین دندانی است. در این نوع اختلال فرد حرف س را به صورت ث در عربی تلفظ می کند. در این حالت زبان با دندان های جلو تماس دارد و یا از دندان های جلویی رد می شود.

گفتار درمانی نقش بسیار مهمی در بهبود این اختلال دارد و اغلب می تواند این اختلال را به طور کامل رفع کند. در صورتی که درمان به موقع انجام شود احتمال بهبود اختلال بیشتر می باشد. البته افراد بزرگسال هم می توانند از گفتار درمانی بهره ببرند و این مشکل که سال ها دامنگیر آنها بوده را رفع کنند.

در صورتی که کودک به سن ۴ سالگی رسیده باشد و همچنان دچار اختلال تلفظ است باید از گفتار درمانی استفاده شود. روش های درمانی شامل تمرین تلفظ آموزش مجدد نحوه ی صحیح تلفظ حروف تمرین در جلوی آینه و تقویت ماهیچه های مرتبط با گفتار می باشد.

اختلال تلفظ معمولاً در دوران کودکی ایجاد می شود و در اغلب موارد این اختلال با افزایش سن رفع می شود. اما توصیه ی درمانگران گفتار این است که این در مورد هر شخصی صادق نیست و نباید منتظر گذر زمان بود زیرا ممکن است عواقب بدی را به دنبال داشته باشد.

در ایران در زمینه ی شیوع اختلالات تلفظی، بررسی هایی انجام شده است. به عنوان مثال در تحقیقی که در دبستان های ابتدایی تهران انجام شده، نشان داد که اختلالات تلفظی و تأخیر در رشد گفتار و زبان از بالاترین شیوع برخوردار می باشد. به طوری که در هر کلاس مدرسه عادی حدود ۳٪ مبتلا به اختلال تلفظی از نوع خفیف تا شدید می باشند (سعداللهی، ۱۳۸۳).

نخستین گام مؤثر برای والدین این گروه از کودکان کسب اطلاعات بیشتر درباره اختلالات گفتاری و زبان کودک است. در این مقاله قصد داریم به کودکی که دچار اختلال تلفظ یا به اصطلاح نوک زبانی است کمک کنیم شاید مطالب برای دیگران مفید واقع شود.

نوک زبانی حرف زدن

بسیاری از کودکان در طول یادگیری واژگان و کلمات جدید ممکن است مشکلات تلفظی نیز داشته باشند. عموم مردم اکثراً به مشکلات تلفظ حروف، "صحبت نوک زبونی" می گویند. خیلی از کودکان به صورت نوک زبانی حرف می زنند تا از این طریق جذاب تر و دوست داشتنی تر به نظر برسند! نوک زبانی حرف زدن (مشکلات تلفظی) یکی از شایع ترین مشکلات گفتاری در دوران کودکی است.

مشکل تلفظ با لکنت زبان متفاوت است. در لکنت زبان فرد قادر است حروف و کلمات را به درستی تلفظ کند ولی در حین بیان آنها دچار وقفه هایی از جنس تکرار، گیر و کشیده گویی می شود. در نوک زبانی حرف زدن، فرد از اساس قادر نیست برخی از حروف را به درستی تلفظ کند. برای نمونه به کلمه ی "کتاب" می گوید "تتاب".

نوک زبانی حرف زدن یا سر زبانی حرف زدن در بزرگسالان و کودکان قابل درمان است. نوک زبانی حرف زدن، سر زبانی حرف زدن یا شل حرف زدن همگی جزء اختلالات تلفظ محسوب می شوند.

علائم نوک زبانی چیست؟

نوک زبانی حرف زدن به شکل تلفظ اشتباه حروف در کلمات دیده می شود. در اینجا کودک و یا بزرگسال واژه ی مورد نظر را بیان می کند ولی یک یا چند صدا از واژه ی مورد نظر به شکل خرابگویی (به جای س می گوید ث عربی)، جابه جاگویی (به جای ک می گوید ت) و حذف حرف (حرف مورد نظر را در کلمه اصلاً بیان نمی کند) می گوید. کودکان بیشتر از بزرگسالان مشکلات تلفظی دارند در زیر نمونه هایی از گفتار نوک زبانی را در کودکان و بزرگسالان ذکر می کنیم:

● جابه جاگویی حروف:

ممکن است به جای حرف "ر"، "ل" و یا "ی" بگویند مثلاً "خروس" را "خلوس" می گوید.

● خراب گویی:

در گفتار نوک زبانی بزرگسالان این مورد شایع تر است در این حالت صدایی شبیه به صدای هدف می گوید مثلاً به جای سیب می گوید "تیب".

● حذف:

به خصوص در گفتار نوک زبانی کودکان دیده می شود، کودکان صدای مورد نظر را در کلمه اصلاً بیان نمی کند و حذف می کنند. مثلاً کلمه گوشی را "اوشی" می گویند.

نوک زبانی حرف زدن کودکان اگر از یک سن به بعد هنوز ادامه داشته باشد برای کودک مشکل ساز است و باید سریعتر مداخله درمانی دریافت کند. این سن برای هر صدا متفاوت است.

کودکان در سن ۳ تا ۳/۵ سالگی تلفظ صحیح حروف را تا ۹۰٪ موارد به دست آورده اند.

در سن ۳/۵ تا ۴ سالگی تلفظ صحیح حروف (ر، ژ) را تا ۹۰٪ موارد به دست آورده اند.

گفتار کودکان طبیعی در ۲ سالگی ۲۵٪، در ۲/۶ سالگی ۵۰٪، در ۳ سالگی ۷۵٪ و در ۴ سالگی ۹۰ تا ۱۰۰٪ برای دیگران حتی شنوندگان نا آشنا، واضح است.

بیان مسأله

اینجانب زهرا سادات خلیلی مربی مهد و پیش دبستانی مشکات می باشم. مهد مشکات در روستای کرسگان واقع در شهرستان فلاورجان می باشد. کلاس پیش دبستانی من سه روز در هفته به صورت حضوری و دو روز به صورت غیر حضوری برگزار می گردد. گاهی به علت های مختلف آلودگی هوا یا به علت بیماری بچه ها این زمان تغییر می کند. من در اولین روز حضور دانش آموزان در کلاس متوجه شدم، زمانی که از بچه ها خواستم خودشان را معرفی کنند، زمانی که نوبت به تینا نادی رسید ایشان خیلی آرام خودش را معرفی کرد طوری که اصلاً بقیه و حتی خودم متوجه نشدم که او چه گفت.

این مسأله من را حساس کردم اما سریع قضاوت نکردم چند جلسه ای صبر کردم که تینا خانم با محیط مهد آشنا شود و بهتر با هم ارتباط بگیریم. چند جلسه ای که گذشت با بررسی بیشتر فهمیدم که تینا در تلفظ چهار حرف خرابگویی دارد و زمان

شعر خواندن و سوره های قرآنی که همیشه ابتدای کلاس تمرین می کردیم تینا با بچه ها لب هایش را تکان می داد و چیزهایی زمزمه می کرد اما وقتی نوبت به تک خوانی می رسید خیلی رغبت نشان نمی داد. این قضیه برایم جدی شد و تصمیم گرفتم که به او کمک کنم، چون به این فکر می کردم که تینا خانم با وجود هوش خوبی که دارد اعتماد به نفس پایینی دارد و با تلفظ غلط حروف به اصطلاح عامیانه نیم زبونی بودن در کلاس اول دبستان قطع به یقین دچار اختلال خواندن، اختلال دیکته نویسی و غیره خواهد شد. یک روز طبق روال همیشه که مادر بچه ها برای بردن بچه ها از مهد، دنبال آنها می آمدند. وقتی مادر تینا دنبال او آمد از او خواستم که کمی صبر کند و من و تینا را برای مدت کوتاهی تنها بگذارد. کنار تینا روی نیمکت نشستیم و دستی بر سرش کشیدم و با او صحبت کردم تا جزییات بیشتری متوجه شوم و بهتر بررسی کنم.

اهداف کلی

کمک به دانش آموزی که اختلال تلفظ دارد و اعتماد به نفس او به مراتب پایین آمده است.

اهداف جزئی

- چگونه می توانم تلفظ صحیح حرف س را در دانش آموز بهبود بخشم؟
- چگونه می توانم تلفظ صحیح حرف ک را در دانش آموز بهبود بخشم؟
- چگونه می توانم تلفظ صحیح حرف ر، را در دانش آموز بهبود بخشم؟
- چگونه می توانم تلفظ صحیح حرف ق را در دانش آموز بهبود بخشم؟
- چگونه می توانم اعتماد به نفس دانش آموز را برای حضور بهتر در جمع بیشتر کنم؟

شواهد ۱

من در اقدام پژوهی خود به عنوان یک معلم خود را موظف می دانستم که از طریقی به دانش آموزم تینا نادری کمک کنم تا بتواند در سال تحصیلی پیش رو پیشرفت کند. این هدف محقق نخواهد شد مگر با همت خانواده و خود تینا.

مشاهده رفتار تینا

تینا خانم هنگام صحبت کردن دهان خود را مثل حالت خنده باز نگه می داشت و آن قدر آرام صحبت می کرد که اصلاً قابل فهم نبود. و کمتر کسی متوجه بیان او می شد. و بیش از همه نگران این بودم که در پایه های بالاتر خصوصاً مقطع اول ابتدایی قطع به یقین دچار مشکل خواهد شد.

تینا نادری به اصطلاح عامیانه "نوک زبانی" صحبت می کرد.

تینا خانم در جمع بچه ها از اعتماد به نفس پایینی برخوردار بود. گاهی اضطراب اندکی در زمان پاسخگویی به سوالات در او مشاهده می کردم.

برای شعر خواندن هم زمان هایی طفره می رفت. اما به دلیل اینکه از مشکلش آگاه بودم او را آزار نمی دادم چون می دانستم رفع مشکل درمانی او قطعاً زمانبر است و باید صبور بود.

مصاحبه با تینا

طی جلسه ای که با تینا داشتم در کنارش روی نیمکت نشستم و دست او را در دستم گرفتم تا با آرامش بیشتری با هم صحبت کنیم.

از او پرسیدم دختر قشنگم می دانی چند ساله هستی؟ (سوال را برای باز کردن صحبت بین خودمان پرسیدم).
تینا جواب داد شش سال.

پرسیدم سال دیگه می روی کلاس چنم؟
کلاس اول.

دوست داری یک شعر که بلدی برایم بخوانی؟
با لحن خنده گفت: بلد نیستم.

می خواهی با هم بخوانیم؟

در این لحظه خودم شروع کردم شعر کودکانه ی یه توپ دارم قلقلیه را بخوانم:
یه توپ دارم قلقلیه

سرخ و سفید و آبی

تینا شروع کرد به خواندن اما کمی غلط خواند.

می خواهم که با لحن محکم تر بگویی که دوست داری چه بازی انجام دهی؟

کمی محکم تر از قبل جواب داد: با گوشه و لی لی

مصاحبه با مادر

چند جلسه ای که از شروع کلاس هایم می گذشت از مادر تینا خواستم تا یک روز ملاقاتی با هم داشته باشیم.
در جلسه ای که داشتیم از ایشان پرسیدم:

تینا به جز مشکل تلفظ مشکلات دیگری هم دارد؟

جواب داد: تینا بسیار مهربان است و خیلی در روز از من تقاضای بوسه می کند و من خیلی او را در آغوش میگیرم. اما با خانواده همسر ارتباط نمی گیرد و همیشه در مهمانی ها خیلی غر می زند و از صحبت کردن با آنها امتناع می کند.

آیا تا به حال برای درمان اختلال تلفظ تینا اقدامی کرده اید؟

بله تنها اقدامی که کردم جلساتی با مشاوره گفتار درمانی خانم سیاح داشتیم اما به دلیل اینکه از پس هزینه های گفتار درمانی بر نمی آیم تحت درمان قرار نگرفته است.

چند فرزند دارید؟

سه فرزند.

آیا کسی در خانواده ی شما هستند که دچار مشکل گفتاری باشد؟

مادر تینا جواب داد: بله همسر برای تلفظ حرف س زبانش را بین دندان هایش می گذاشت اما به مرور زمان بهتر شدند و کمی این نیم زبانی بودنش مشخص است. پسر عموی نه ساله ی او نیز دچار اختلال شدید گفتار است به حدی که کلاس اول

را دو سال خواند و خیلی پیشرفت چشمگیری در تحصیل نداشته است. و پسر عموی کوچکی هم دارد که هفت ساله است. او هم نه خیلی ولی کمی دچار لکنت زبان است.

وضعیت اقتصادی شما چگونه است؟

وضعیت مالی ما نه خیلی خوب است و نه خیلی ضعیف در حدی که بتوانیم هزینه خوراک خانواده را تأمین کنیم.

رفتار اعضای خانواده در زمانی که تینا صحبت می کند چگونه است؟

کمی با خواهر کوچک تر خود دعوا می کنند.

بر سر چه مسایلی؟

برای اسباب بازی یا گوشی موبایل، یا توجه پدر تینا به خواهر کوچک ترش.

یعنی پدر تینا نسبت به خواهر کوچک ترش توجه کمتری دارد؟

کمی چون بالاخره او کوچک تر است و مراقبت بیشتری می طلبد.

مصاحبه با مشاور گفتار درمانی خانم سیاح

از مادر تینا خواستم شماره خانم سیاح که با ایشان چند جلسه مشاوره داشتند را به من بدهد و من با ایشان با وقت قبلی تماس گرفتم.

طی تماس تلفنی که با ایشان داشتم سوالاتی از ایشان پرسیدم.

وضعیت تینا نادری را چگونه ارزیابی کردید؟

جواب دادند: طی مصاحبه ای که با تینا داشتم با توجه به آن اطلاعاتی که من دارم مشکل اختلال تلفظ دارد.

علت مشکل او را چگونه ارزیابی کردید؟

در جلساتی که با او داشتم بیشتر تصور می کنم زمینه ی مشکل او بیشتر ارثی است. اما هیچ گاه برای اختلال گفتاری نمی توان با قطعیت صحبت کرد و علت را چیز خاصی عنوان کرد. چون از سوالاتی که از مادرش پرسیدم تینا در نوزادی دچار بیماری یرقان (زردی) می شود و این بیماری خیلی طولانی می شود و علت می تواند این هم باشد.

آیا اقدامی دیگر برای علت مشکل انجام دادید؟

بله، از مادرش خواستم که تینا را برای اطمینان بیشتر نزد دکتر گوش و حلق و بینی ببرد تا مطمئن شوم که مشکل شنوایی نداشته باشد.

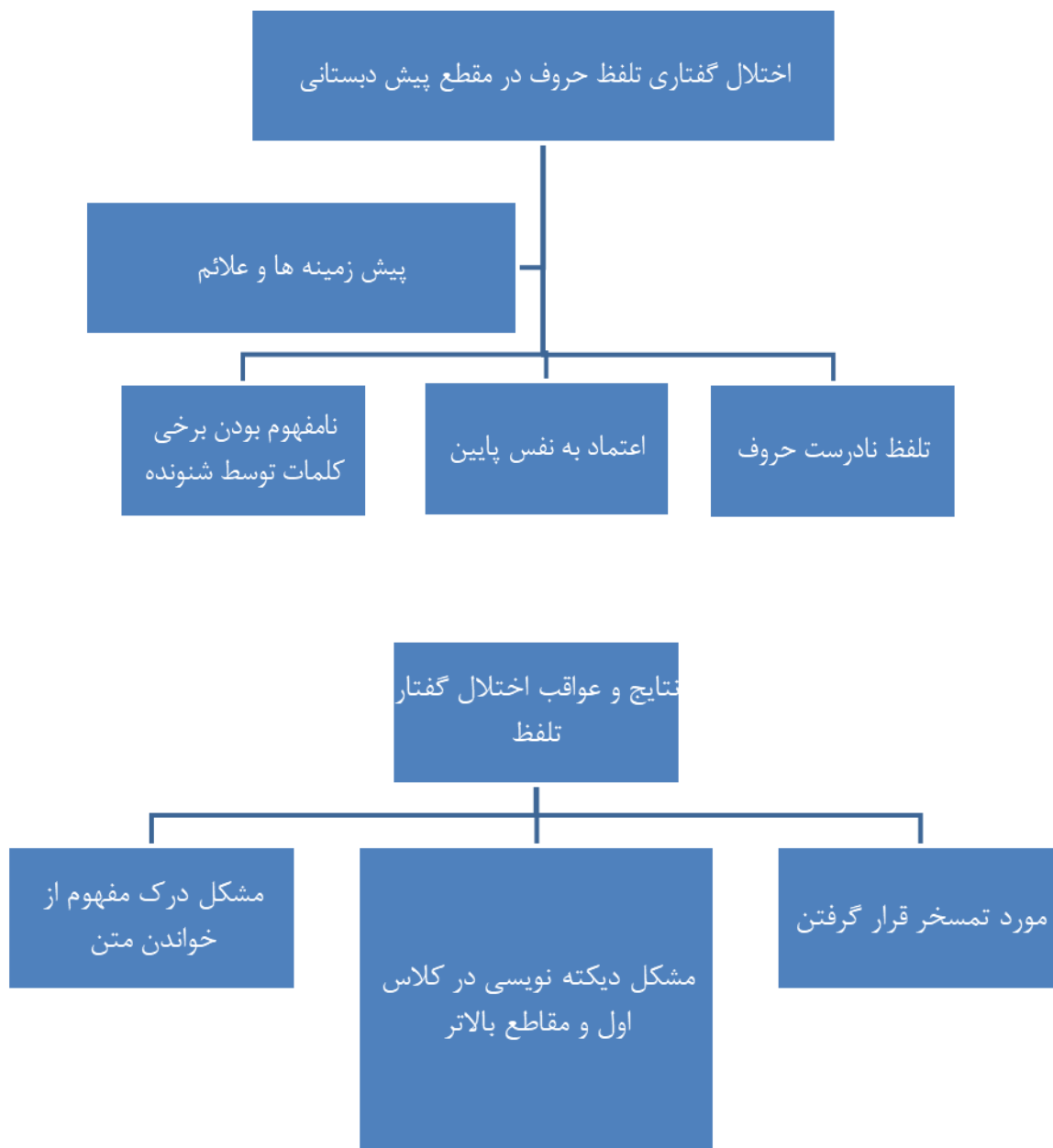
نتیجه چه شد؟

خانم سیاح جواب داد: شکر خدا مشکل حنجره و لوزه و شنوایی ندارد.

نظر شما برای درمان قطعی چیست؟

باید تا قبل از اینکه خراب گویی حروف تثبیت نشده است، برای گفتار درمانی اقدام شود. مادر تینا بر این عقیده است که با بالا رفتن سن مشکل حل می شود. اما حقیقت امر این است که شاید با بالا رفتن سن این مشکل رفع شود ولی این یک نظریه ی نسبی است و صبر کردن در مورد چنین مواردی اشتباه است چون ممکن است با بالا رفتن سن کودک مشکل رفع نشود. بعد از آن عواقب بدی را به دنبال خواهد داشت. وقتی خراب گویی تثبیت شود گفتار درمانی زمان بیشتری می خواهد. خصوصاً ممکن است مورد تمسخر هم سالان قرار گیرد و اعتماد به نفس ضعیفتری پیدا کند.

تجزیه و تحلیل داده ها

بر طبق نمودار های بالا به این نتیجه می رسیم که عوامل زیادی در اختلال گفتاری تلفظی دخالت دارند. از مهم ترین آنها:

۱. علت عضوی:

علت مانند نا هنجاری های فک، دهان، زبان و ناشنوایی و... که مورد بحث ما نیست.

۲. علت یادگیری:

کودک طبیعی می تواند به چند علت دچار اختلال تلفظ شود:

- تقلید و الگو برداری از اختلال تلفظی افراد دیگر.
 - تشویق و تحریک بزرگترها، به منظور دست انداختن و خندیدن به تلفظ نا صحیح او.
 - گاهی به هیچ علت مشخصی، کودکی طبیعی نمی تواند به تلفظ صحیح یک یا چند صدا دست یابد. در این صورت، او صدای ناصحیح را از خردسالی به دوره های بعدی زندگی خود انتقال می دهد.
- یک اختلال تلفظی هر چند از نظر افراد خانواده و دوستان مشکل بزرگی محسوب نمی شود، اما از نظر دیدگاه جوانی که با آن روبرو است، مشکل عمیق و بازدارنده تلقی می گردد. چون آن جوان آینده ی چنین وضعیتی را تجربه کرده است و از عواقب آن اطلاع دارد. هم مشکل یادگیری، هم مورد تمسخر دیگران قرار گرفتن، هم آینده ی شغلی و... همه را می داند.
- پس با علم به علائم و پیش زمینه های اختلال تلفظ باید در زمینه ی رفع این مشکل هر چه سریعتر اقدام کرد شاید از مشکلات احتمالی در آینده جلوگیری شود.

راهکارها و راه حل های پیشنهادی

پیشنهاداتی که بنده به مادر تینا دادم و خودم نیز در کلاس حضوری آن را اجرا می کردم از این قرار است:

- بازی
- بازی تنها فعالیت محوری دوران کودکی است که در تمام مکان ها و زمان ها اتفاق می افتد. کودکان احتیاجی ندارند که چگونگی بازی کردن را یاد بگیرند و کسی هم آنها را وادار به بازی نمی کند. بازی مانند نفس کشیدن حیاتی و طبیعی است و شیوه ای از ابراز وجود کودکان است (زارع، ۱۳۹۸).
- بازی های تمرکزی که دقت و تمرکز تینا را بالا ببرد و اعتماد به نفس او را در بین بچه ها تقویت کند. بازی هایی مانند سود و کو و لی لی برای دست ورزی و ایجاد ارتباط و همسو کردن حرکات بدن با مغز و پاره کردن روزنامه های باطله و مچاله کردن آنها و انداختن آنها در سیدی که با فاصله از او باشد تا حرکت دست او با چشم هماهنگ شود و دقت او بالا رود. بازی عمو زنجیر باف در حیاط برای ایجاد روحیه و ایجاد صدای حیوانات برای تمرین صدا های درست.

● برخی روش های آموزش تلفظ صدای ک:

نی مکیدن

با نی مکیدن برای تقویت عضلات انتهایی دهان می تواند کمک کننده باشد.

به پشت دراز کشیدن

این موقعیت به این دلیل کمک کننده است که هنگامی که کودک به پشت دراز کشیده تولید صدای ک و گ راحت تر است.

نگهدارنده

آسیب شناس گفتار و زبان از طریق نگهدارنده زبان، بخشی از زبان را به شکلی نگه می دارند که جایگاه تلفظ حرف ک به درستی شکل گیرد. سپس از کودک می خواهد که شروع به تلفظ کند و به آرامی این جایگاه را در ذهن کودک نهادینه می کند. در نهایت گفتار درمانگر تلفظ صحیح را به سطح هجا و کلمه و جمله و مکالمات عادی کودک می برد. این فرایند ممکن است سه تا پنج جلسه طول بکشد. ولی درمان آن قطعی و همیشگی خواهد بود.

● **برخی روش های آموزش تلفظ صدای س:**

ثابت نگه داشتن زبان پشت دندان های پایین
برای این کار نوک زبان را پشت دندان های پایین، جایی که لثه به دندان ها می رسد نگه دارید. سعی کنید زبان کودک به طرفین منحرف نشود.
جلوی آئینه ایستادن و به آرامی لبخند زدن
کودک جلوی آئینه بایستد، به آرامی لبخند بزند، به طوری که ردیف دندانهایش را ببینید. زبان را مثل تمرین قبل پشت دندان ها ی پایین بگذارید. آرام و بدون فشار بگویید: س

● **برخی روش های آموزش تلفظ صدای ر:**

جارو زدن سقف دهان
یکی از راهکار های درمان تلفظ حرف ر، جارو زدن سقف دهان با زبان است. این تمرین سبب تقویت زبان برای آماده شدن تلفظ حرف ر می باشد. از طریق نوک زبان سقف دهان جارو می زند. سپس در حال جارو زدن سقف دهان، سعی کند صدای ر، را تلفظ کند.
تلفظ صدای مسلسل
صدای د، را با فشار تولید کند و به سمت صدای ر برود د د د د ر ر ر
لرزاندن لبها
لرزاندن لب ها و در آوردن صدای مانند بbbbbb، در این صورت زبان برای تلفظ صدای ر تقویت می شود.

● **برخی روش های آموزش تلفظ صدای ق:**

کمک فیزیکی

برخی کودکان قادر نیستند زبان خود را در جای مناسب برای تولید این صدا قرار دهند. می توانید از کودک بخواهید که به عقب تکیه دهد و یا دراز بکشد. اینکار باعث می شود که جاذبه خودش زبان را به عقب ببرد و تولید صدا آسانتر شود.

راهنمایی های لمسی در تولید صدا

صدای ق، صدایی است که در آن حنجره می لرزد. برای جلب توجه کودک دست او را زیر گردنتان قرار دهید و صدای ق را بگویید و از کودک بخواهید تا سعی کند تقلید کند.

تمرین با دهان باز

از او بخواهید دهانش را کاملاً باز کند و سپس هجای قا را تولید کند. دهان باید تا حداکثر میزان ممکن باز شود و سپس صدا تولید گردد.

اگر بعد از باز کردن اغراق آمیز دهان، باز هم به جای قا صدای گا را تولید کرد قاشقک یا آبلانگ را روی قسمت میانی و خلفی زبان قرار داده و مانع تولید صدای گ شوید. در این حالت در هنگام تولید هجای قا به راحتی صدای ق را خواهید شنید.

غرغره کردن

اگر علی‌رغم این اقدامات باز موفق به تولید صدای ق نشد، از او بخواهید صدای ق را به صورت سایشی مثل غ در عربی تولید کند. به او الگو بدهید تا تکرار کند. غرغره کردن آب در گلو نیز به ایجاد توانایی تولید این صدا کمک می‌کند.

تذکر: همیشه اصلاح صدای ق را از هجاهای قا و ق شروع کنید و در صورت موفقیت، سایر هجاها را در برنامه درمان قرار دهید.

اجرای راه حل

با طراحی آموزش تلفظ صحیح حروف یک سری تمرینات در خانه برای مادر تینا و با راه حل های پیشنهادی که به مادر تینا دادم از او خواستم تا این راهکارها را در خانه با تینا عملی انجام دهد.

من در کلاس حضوری بیشتر روی بازی های دقت و تمرکز کار می‌کردم و مثلاً زمانی را برای بازی عمو زنجیر باف در حیاط اختصاص می‌دادم و از بچه‌ها می‌خواستم تا صدای حیوانات را در بیاورند.

در حیاط بازی لی لی انجام می‌دادیم. خطی که برای صف بستن بود در نظر می‌گرفتم و از بچه‌ها می‌خواستم که به ترتیب طوری روی خط راه بروند که پای آنها از خط بیرون نزند و به مرور زمان کتاب سبکی را روی سرشان می‌گذاشتم تا دقتشان بالا رود چون همزمان باید به راه رفتن فکر میکردند و هم به اینکه کتاب نیفتد.

به بچه‌ها خصوصاً تینا در صورت خواندن سوره های قرآنی و شعرها کارت تشویقی می‌دادم.

قبل از آموزش سوره های قرآنی، داستان کوتاهی مربوط به آن سوره را تعریف می‌کردم و از بچه‌ها می‌خواستم که شب به هنگام خواب آن را برای خانواده تعریف کنند و تینا را به صورت خاص زیر نظر داشتم و از مادر پیگیر این قضیه بودم.

با اجرای نمایش در کلاس با صورتک ابتدا خودم و سپس توسط بچه‌ها داستان گویی می‌کردیم. این داستان‌ها بیشتر به کتاب غنچه های فیروزه ای که هر فصل آن مربوط به مبحثی بود طراحی می‌شد.

آینه بازی می‌کردیم طوری که صورت بچه‌ها را رنگی می‌کردم و می‌خواستم جلوی آینه بگویند رنگی که روی صورتشان است چه رنگی است؟ آنها پاسخ می‌دادند و علاقه ی زیادی نشان می‌دادند.

لازم به ذکر است که در جلسه ای که با مدیریت مهد مشکلات داشتیم به این علت که گفتار درمانی کار تخصصی می‌باشد و باید اصولی کار شود از یکی از خیرین محل تقاضا کردیم تا برای درمان تینا خانم کمک کنند. ایشان تینا نادری را به یکی از متخصصین گفتار درمانی نزدیک محل زندگی اش معرفی کرد تا با نصف هزینه ی درمانی که در مرکز اختلالات گفتاری میگرفتند تحت درمان قرار گیرد و قید کردند در صورتی هم که نتوانند هزینه را پرداخت کنند خیریه خودش هزینه را تقبل می‌کند.

گرد آوری شواهد ۲

پس از گذشتن ۵ ماه از اجرای تمرینات چه در خانه و چه در مهد مشاهده می‌کردم زمان هایی را که مادر تینا برای مثال با او حرف ر، را تمرین کرده تینا خانم چند روزی حرف ر، را محکم و قوی می‌گوید. به مرور زمان حرف س را خیلی بهتر از قبل تلفظ می‌کرد طوری که خیلی کم دیگران متوجه می‌شدند که این حرف را نمی‌توانسته درست تلفظ کند.

تینا در کلاس حضوری برای خواندن شعر و سوره های قرآنی حتی به صورت تک خوانی رغبت نشان می‌داد و با صدای بلند آنها را می‌خواند. و آن دختری که در جلسات اول حضورش در کلاس برای معرفی خود شل حرف می‌زد و از بچه‌ها کناره می‌

گرفت. حالا تبدیل به دختری شده که اعتماد به نفس بالایی پیدا کرده و حتی برای جواب دادن سوالات داوطلبانه اجازه می‌گیرد.

در بازی عمو زنجیر باف که قبلاً صدای حیوان‌ها را آرام می‌گفت حالا در حیاط صدایش با صدای بچه‌های دیگر میپیچد و از این برایم بهتر نیست که صدایی از بچه‌ای بلند می‌شود که شاید فقط به خاطر تلفظ غلط ممکن بود در آینده آسیب ببیند و آنچه لیاقت او بود نصیبش نمی‌شد.

در ماه‌های ابتدایی کار، طبق روال کاری داستان‌های قرآنی که می‌گفتم و از بچه‌ها می‌خواستم آن را برای خانواده تعریف کنند تینا همکاری نمی‌کرد اما بعد از سه ماه مادرش تلفن کرد و با خوش حالی گفت که تینا در خانه ادای شما را در می‌آورد و خودش را به جای شما فرض می‌کند و داستان‌ها و آنچه شما در کلاس اجرا می‌کنید مثل نمایش اجرا می‌کند. در جمع خانواده‌ی همسرم چند روز پیش به آغوش مادر بزرگش رفت و برایش شعر خواند. گاهی اضافه بر آموزش در کلاس آنلاین، تینا برایم صدایش را ضبط می‌کرد و شعرهایی که از او نخواستہ بودم را برایم میخواند.

البته لازم به ذکر است که صدای ر بسیار مشکل است و باید کودک تحت درمان قرار گیرد اما اینجانب دست از تلاش بر نخواهم داشت.

خانم قنبری که از طرف خیریه معرفی شدند هر هفته یک جلسه با تینا خانم گفتار درمانی می‌کردند و مادر ایشان را راهنمایی می‌کردند. از ایشان روند پیشرفت تینا را جویا شدم و ایشان گفتند که به یاری خدا قطعاً با همین جلسات برای سال آینده بدون مشکل خاصی آماده‌ی رفتن به کلاس اول خواهد شد.

اعتبار سنجی

جهت ارزیابی راه حل‌ها، با مشاور گفتار درمانی خانم سیاح مشورت کردم. او این راه حل‌ها را تأیید کرد، فقط سفارش نمود که باید در این عرصه حوصله‌ی بسیار خرج دهم و این قطعاً برای من آشکار شد که برای چنین اقداماتی هم دانش گفتار درمانی و مطالعه در این زمینه و هم صبوری لازمه‌ی کار است.

اینجانب نیز اثرات خوبی را در دانش آموزم مشاهده کردم و این بسیار مایه‌ی خرسندی بنده است.

همکار گرامی خانم محمدی که در مهد کلاس پیش ۱ را اداره می‌کنند. با مشاهده‌ی آنچه که بعد از چند ماه مشاهده کردند و در جریان پیشرفت تینا بودند، از این دست اقدامات را برای دانش آموزان انجام دادند.

ما در مهد و پیش دبستانی مشکلات برای خانواده‌ها جلسات مشاوره برای اختلال گفتاری برگزار کردیم و مورد استقبال قرار گرفت. سال هاست که مربیان این مهد برای کمک به چنین بچه‌هایی از هیچ تلاشی دریغ نکرده‌اند.

خانم قنبری درمانگر تینا از روند کار طی ماه‌های اخیر بسیار راضی بودند و از اینکه تینا خود بسیار همکاری می‌کرد بسیار خوشحال بودند.

نتیجه گیری

اختلالات گفتاری انواعی از اختلالات ارتباطی هستند که در آنها مشکلاتی در تلفظ صحیح و روان و منظم کلمات وجود دارد. این اختلالات در کودکان ممکن است تأثیرات کوتاه یا بلند مدتی بر سلامتی داشته باشد و آنها را با مشکلات تحصیلی مواجه کند. بهتر است در صورت وجود هر گونه علامتی در کودک که مطابق همسالان طبیعی خود نمی باشد به گفتار درمانی برای بهبود علائم مراجعه کنند (حسن زاده، ۱۳۹۸).

ما در این اقدام پژوهی درباره ی اختلال گفتاری تلفظ و نوک زبانی در کودکان صحبت کردیم. راههایی برای درمان آن نیز بیان کردیم و راهکار عملی آن و نتیجه حاصل شده را نیز عنوان کردیم. اما قابل ذکر است که کودکانی که دچار چنین اختلالاتی هستند نباید به حال خود رها شوند و شما خواننده ی عزیز تصور نکنید که مشکل نوک زبانی به خودی خود و با بالا رفتن سن حل می شود بلکه ممکن است نتیجه عکس تصور شما باشد و آسیب جدی به فرد برساند که دیگر جبران پذیر نخواهد بود. خوشبختانه مشکلات تلفظی و تولیدی به آسانی درمان می شوند. به شرط آنکه افراد درباره درمان این مشکلات اطلاعات کافی داشته باشند.

اختلالات تلفظی در هر سنی و حتی اگر در یک یا دو حرف باشد فرد باید تحت درمان قرار گیرد. آسیب شناس گفتار و زبان بر اساس آزمایشات و ارزیابی های خود فرد را راهنمایی می کند و از آسیب های احتمالی در آینده جلوگیری می کند. هر چه سن فرد کمتر باشد درمان اختلال تلفظ راحتتر و سریعتر خواهد بود. علت اشتباه حرف زدن غالباً بد یادگیری است.

پیشنهاد

اینجانب با توجه به تجربه ای که به دست آوردم کودکان تا ۵ سالگی می بایست تلفظ تمام حروف را یاد گرفته باشند. در غیر این صورت باید مشکل آنها را جدی بگیرید تا از آسیب های احتمالی آینده جلوگیری شود. نگذاریم فرزندان نیک این سرزمین به علت تلفظ اشتباه حروف یا حتی درست حرف نزدن دچار صدماتی جبران ناپذیر در عرصه ی علم شوند. تا جایی که می توانیم در مقام یک معلم باید این فرزندان را حمایت کنیم تا شاید ذخیره ای برای عاقبت به خیری ما شود.

اینجانب به اداره ی کل آموزش و پرورش پیشنهاد می دهم به علت اینکه در سال های اخیر به دلیل نامشخص تعداد دانش آموزان دارای اختلال گفتاری در هر زمینه ای زیاد شده است حداقل از نیروهای متخصص گفتار درمانی برای حمایت این دانش آموزان در قالب مدرسه استفاده کنند، تا به کسانی که به دلیل فقر مالی، فرزندان خود را درمان نمی کنند بتوانیم کمک کنیم. چون درصد زیادی از این جامعه ی آماری تحت آموزش و تعلیم و تربیت قرار دارند.

مدارس می توانند ارزیابی خود را برای اختلالات زبان و گفتار انجام دهند تا ببینند آیا دانش آموز به مداخله پزشکی نیاز دارد یا نه؟

والدین، پزشکان و مدرسه می توانند با هم همکاری کنند تا درمان صحیح این گونه دانش آموزان انجام شود.

منابع و مأخذ

- ۱) حسن زاده لیدا، میزان شیوع اختلالات گفتاری در کودکان، مطالعه مروری، ۱۳۹۸
- ۲) ظریفیان طلیمه و همکاران، اختلالات صدای گفتار در کودکان، ناشر نویسه پارسی، سال ۱۳۹۸
- ۳) ستوا فاطمه، رضایی سجاد، تأثیر گفتار درمانی بر نشانه های اضطراب و افسردگی در بیماران دچار اختلالات کارکردی صدا، تابستان ۱۳۹۹
- ۴) زارع معصومه، بازی درمانی هنر برقراری ارتباط در کودکان (از تئوری تا عمل)، انتشارات راز نهان، ۱۳۹۸
- ۵) سعداللهی علی و همکاران، بررسی شیوع اختلالات تلفظی در دانش آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان، جلد ۶، پاییز ۱۳۸۳